

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Víchová

Komentovaný překlad: Los proyectos nacionales latinoamericanos: sus instrumentos y articulación., 1870 – 1930

(Villafañe Santos L.C., UNESCO: Paříž 2008,

kapitola 13: Las relaciones interamericanas)

Annotated translation: Los proyectos nacionales latinoamericanos: sus instrumentos y articulación, 1870 – 1930

(Villafañe Santos L.C., UNESCO: Paris 2008,

chapter 13: Las relaciones interamericanas)

Ráda bych poděkovala Prof. PhDr. Janě Králové, CSc., za vedení mé práce a užitečné rady, Prof. PhDr. Josefu Opatrnému, CSc., za jeho čas a odbornou pomoc a především pak své rodině za podporu během celého studia.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 25.05.2012

Podpis

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je prostřednictvím funkčního překladu představit českému čtenáři část kapitoly z monografie věnované latinskoamerické historii. Na konci odborného překladu je uveden bibliografický seznam převzatý z publikace vydané UNESCEM. Zájemce se také může seznámit s autorčinou překladatelskou analýzou neliterárního textu. Překladatelské problémy řazené dle textových rovin jsou poté doplněny konkrétními příklady a kratšími ukázkami z cílového textu. Za účelem zkoumání ekvivalence překladu dle překladatelských teorií je na závěr této práce vložena kopie originálního textu.

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is to present to the Czech reader part of one chapter of the monography which deals with the history of Latin America by means of a functional translation. At the end of the specialized translation is quoted the list of bibliography that was taken over the publication issued by the UNESCO. An interested person can also acquaint with the author's translation analysis of the non-literary text. Translation problems that are classified according to the text levels are explained with specific examples from the target text. Also a copy of the original text forms part of this thesis to compare the equivalence in accordance with translators theories.

KLÍČOVÁ SLOVA

Komentovaný překlad, historie, mezinárodní vztahy mezi USA a latinskoamerickými státy

KEYWORDS

Annotated translation, history, international relations between the USA and Latin American states

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	TEXT PŘEKLADU	8
3	KOMENTÁŘ K PŘEKLADU	25
3.1	PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	25
3.1.1	AUTOR	25
3.1.2	FUNKCE	26
3.1.3	FORMA SDĚLENÍ	26
3.1.4	RÁZ A KÓD KOMUNIKÁTU	26
3.1.5	PŘIPRAVENOST SDĚLENÍ, MÍSTO A ČAS	27
3.1.6	TÉMA	27
3.1.7	ADRESÁT	28
3.1.8	FUNKČNÍ STYL A SLOHOVÝ POSTUP	29
3.2	CÍLOVÝ ČTENÁŘ PŘEKLADU	29
3.3	PŘEKLADATELSKÁ STRATEGIE	29
3.4	PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA GRAMATICKÉ A SYNTAKTICKÉ ROVINĚ	30
3.4.1	TRANSPOZICE	30
3.4.2	EXPLICITACE	32
3.4.3	AMPLIFIKACE	32
3.4.4	PROPRIA	34
3.4.5	AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VÝPOVĚDI	34
3.4.6	INTERPUNKCE	35
3.4.7	KONDIČIONÁL	37
3.4.8	POLOVĚTNÉ VAZBY	38
3.5	PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA LEXIKÁLNÍ ROVINĚ	39
3.5.1	TERMINOLOGIE	39
3.5.2	POLYSÉMANTICKÁ SLOVA	40
3.5.3	MODULACE	41
3.5.4	VYNECHÁNÍ	42
3.6	PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA STYLICKÉ ROVINĚ	43
3.6.1	KOHEZE	43
3.6.2	CITACE	44

3.6.3	HISTORICKÉ REÁLIE	45
4	ZÁVĚR	47
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
6	PŘÍLOHA - TEXT ORIGINÁLU	50

SEZNAM ZKRATEK

O – text originálu

P – text překladu

1 ÚVOD

Ze zamýšleného záměru přeložit celou kapitolu, jíž je Villafaña Santos autorem, jsem nakonec z důvodu rozsahu své práce upustila. I přesto se však domnívám, že český čtenář nebude ochuzen, neboť se jedná o první překlad tohoto autora do češtiny.

Text originálu mne zaujal hned ze tří důvodů – svým tématem, autorským zpracováním a kontextovým zasazením. Jeho prestižnost může dosvědčit zařazení do edice věnované historii Latinské Ameriky, kterou v roce 2008 vydalo UNESCO. Tato publikace je dostupná pouze v Institutu Cervantes a v knihovně Střediska iberoamerických studií, na obou místech pouze prezenčně.

Tento komunikát jsem si pro svůj závěrečný překlad vybrala záměrně, neboť odráží mé zájmy a budoucí zaměření. Svými znalostmi a radami mi byl velkou oporou pan profesor Opatrný, jehož přednášek jsem se také účastnila. Domnívám se, že můj zkušenostní komplex je srovnatelný s cílovým recipientem, za kterého jsem si určila studenta iberoamerikanistiky. Tento faktor mi také velice pomohl při překladatelské analýze.

Dle mého názoru je znalost historického kontextu pro hodnocení současné situace vývoje mezinárodních vztahů na západní hemisféře neodmyslitelná. Z pohledu Brazílie, která se v posledních letech snaží stát mluvčím celého latinskoamerického regionu je poté zajímavé autorovo hledisko. Sám Brazilec se snaží o co největší objektivitu a odborný přístup k dané problematice.

Majíc na paměti jednotlivé roviny textu, usilovala jsem se o adekvátní převedení na všech z nich, naopak jsem se snažila vyhnout povrchovému překladu zaměřenému vždy na jednu z nižších rovin, což je častou chybou začínajících překladatelů.

Věřím, že následující překlad bude uspokojením pro všechny zájemce z řad odborné i široké veřejnosti.

2 TEXT PŘEKLADU

část 13. kapitoly

VZTAHY MEZI USA A LATINSKOU AMERIKOU

Luis Claudio Villafaña Santos

ÚVOD

Období 1870 – 1930 bylo v meziamerických vztazích charakterizováno pozvolným nahrazováním anglické hegemonie nadvládou Spojených států nad latinskoamerickými zeměmi. Tato doba se vyznačovala organizací regionálního integračního systému, který byl na různých úrovních a rozličnými způsoby podřízen USA. To bylo v rozporu s různými oblastními podsystémy, vzájemně se od sebe lišícími v mezinárodních vztazích na americkém kontinentě v 19. století.

Konec americké občanské války, během níž došlo k rozkladu zastaralých jižanských otrokářských struktur, znamenal zrod moderní kapitalistické velmoci na americkém kontinentě. Od té doby zásahy Spojených států do ostatních zemí kontinentu nabývaly imperialističtějšího významu, na rozdíl od předcházející etapy expanzionismu, kdy USA na úkor svých sousedů získávaly nová území, jež se později stávala novými státy Unie.

Spojené státy měly v úmyslu rozšířit své území odkoupením Aljašky (1867) a začleněním Havaje (1893), zatímco Portoriko, Guam a Filipíny (získané ve válce se Španělskem v roce 1898) byly zařazeny do nové kategorie neinkorporovaných území, jejichž transformování do států Unie se nepředpokládalo. Dokonce i Kuba si formálně zachovala svou nezávislost, navzdory předpovědím tehdejšího severoamerického ministra zahraničí Johna Quincyho Adamse, který v roce 1823 předvídal, že jednoho dne ostrov spadne Američanům do klína jako zralá hruška.

V době, kdy nová velmoc upevňovala svou pozici, začaly postupně nabývat platnosti myšlenky Monroeovy doktríny a v Latinské Americe se již neopakovaly velké evropské intervence, které zažily svůj vrchol v 60. letech 19. století. V tomto desetiletí americké neúčasti udržovaly francouzské oddíly v Mexiku krátké Maxmiliánovo

císařství, Santo Domingo bylo dočasně začleněno do španělského impéria a Španělsko ostřelovalo přístavy Valparaíso a Callao během války, kterou vedlo proti zemím na tichomořském pobřeží Jižní Ameriky.

V oblasti Río de la Plata představovala válka Trojspolku (*Guerra de la Triple Alianza*) - složeného z Argentiny, Brazílie a Uruguaye, bojujících proti Paraguayi - krátkou předeheru v soupeření mezi dvěma hlavními jihoamerickými zeměmi, které později oživily historickou soutěž o prvenství v subregionu. Na západním pobřeží Jižní Ameriky konec války čtyř zemí (*Guerra de la Cuádruple Alianza*) - Chile, Bolívie, Peru a Ekvádoru - proti Španělsku, obnovil napětí mezi Chile a jeho dvěma severními sousedy. To v letech 1879–1883 vyústilo v ledkovou válku, známou také jako válka pacifická (*Guerra del Pacífico*).

Zároveň chilské hranice s Argentinou zůstaly tak, jak byly dojednány smlouvou z roku 1881; ta definitivně stanovila argentinskou suverenitu nad Patagonií a Ohňovou zemi rozdělila mezi oba státy. Dlouhá hraniční čára byla určena nejvyššími vrcholky a dělila také vodstvo. Pozdější měření prokázala, že nejvyšší výběžky hřebenu se kvůli členitému reliéfu ne vždy shodovaly s rozdělením vod. Tento fakt zapříčinil nové spory, které se utišily až podpisem Květnových smluv (*Pactos de Mayo*) v roce 1902. Argentinská hranice s Paraguayí a Brazílií byla stanovena v souladu s arbitrážním verdiktem severoamerických prezidentů, nejdříve Hayesem (1878) a poté Clevelandem (1895).

Nicméně na jiných místech Jižní Ameriky spory o vymezení hranic přetrvávaly, někde se dokonce zhoršovaly. V roce 1887 se Ekvádor a Peru dohodly, že o této otázce rozhodne španělský král. Zpoždění ve vydání rozsudku způsobilo, že obě země zahájily přímá jednání, jejichž výsledkem byla smlouva z Quita podepsaná v roce 1890; tu však neratifikoval peruánský Kongres. Když konečně v roce 1909 přišlo španělské rozhodnutí, Ekvádor ho odmítl. To málem vyvolalo ozbrojený konflikt, k němuž nedošlo díky společné mediaci Spojených států, Argentiny a Brazílie. V roce 1924 začalo nové mírové zprostředkování USA.

Také stanovení hranic mezi Kolumbií a Venezuelou bylo podrobena královské arbitráži. Španělský rozsudek vyhlášený v roce 1891 byl o tři roky později upraven bilaterální smlouvou, kterou neratifikoval venezuelský Kongres. V roce 1916 byl tento

spor znovu předložen k arbitráži, tentokrát švýcarské vládě, jejíž rozhodnutí z roku 1921 zřejmě podnítilo ještě více konfliktů mezi těmito dvěma zeměmi.

Ve Střední Americe byla hranice mezi Mexikem a Guatemalou stanovena v roce 1882 a tím se potvrdila mexická svrchovanost nad provincií Chiapas. Zároveň hranice mezi Mexikem a Belize stanoveny smlouvou s Anglií podepsanou v roce 1893. Permanentní nestabilita ve vztazích mezi středoamerickými zeměmi vedla v roce 1907 Spojené státy, za asistence Mexika, ke svolání schůzky pěti republik do Washingtonu, kde se rozhodlo o řadě smluv a o vytvoření rozhodčího soudu se sídlem v San José. Bylo stanoveno, aby těchto pět zemí nepodporovalo revoluční hnutí u svých sousedů a aby na svém území kontrolovalo činnost exilových politiků. Byl přijat zákon neuznávající nové vlády vzniklé státním převratem, obhajovaný ekvádorským právníkem Carlosem G. Tobarem. Byla také podepsána řada smluv o kulturní a ekonomické spolupráci.

LEDKOVÁ VÁLKA

(La Guerra del Pacífico)

Tato válka vypukla na pozadí začínajícího velmocenského vlivu světové ekonomiky, tj. kapitalistického období, které se od předchozího „volnotržního“ odlišuje, neboť centrální mocnosti kromě toho, že dovážely suroviny a vyvážely rukodělné výrobky, investovaly kapitál do okrajových zemí. Tím ovšem nehájíme názor, že by tento konflikt byl přímým důsledkem anglického imperialismu. Předchůdcem tohoto vysvětlení byl tehdejší severoamerický ministr zahraničních věcí James G. Blaine, který v roce 1882 prohlásil: „*Je chybou se domnívat, že se jedná o válku mezi Chile a Peru. Jde o válku mezi Velkou Británií a Peru a Chile v ní poskytuje jen služby.*“¹ (Kiernan, 1955: 23)

Samozřejmě není možné vyloučit cizí zájmy zapojené v konfliktu; zájmy zastupující vlastníky akcií ledkových společností, prodejce poškozené přerušením obchodu a vlastníky podniků a farem zničených či zasažených během konfliktu. Naopak důležitější a méně protikladné byly zájmy chilské buržoazie, která se snažila ochránit

¹ ROEDL, B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: NLN, 2007, s. 206

své investice v Bolívii, Peru a monopolizovat světový vývoz ledku. Chilská buržoazie v této válce nehrála roli nástroje politické nadnárodní moci, spíše „uvrhla zemi do války, aby chránila své vlastní ekonomické zájmy, které mnoho let předtím soustředila na severu, nejdříve na těžbu stříbra, poté mědi a nakonec guána a ledku.“ (Bruit, 1985: 90)

Právě díky získanému území ve válce proti Bolívii a Peru dosáhlo Chile potenciálního světového monopolu na těžbu ledku. Toto nové bohatství umožnilo Chile překonat těžkou ekonomickou krizi, jíž trpělo od roku 1874, a začít novou etapu prosperity. Od té doby, na rozdíl od předcházející fáze, začal ve výnosném chilském odvětví převládat cizí kapitál. Tato tendence se později rozšířila do zbytku Latinské Ameriky.

Je nutno zdůraznit, že pro vlastní těžbu se jednalo o novou skutečnost. V roce 1875 v peruánské provincii Tarapacá, která byla hlavním zdrojem investic, převládal peruánský kapitál (54 %) následovaný chilskými (18 %) a anglickými vklady (12 %). Téhož roku peruánská vláda nařídila vyvlastnění ledkového průmyslu výměnou za udělení certifikátů majitelům. Po vypuknutí války stáli Chilané a Peruánci před možností, že vítěz neuzná jejich práva, což vyvolalo silnou devalvaci cenných papírů (někdy dosahující až 90 %). Tento proces znehodnocení představoval možnost pro investory z neutrálních zemí, kteří měli jistotu, že jejich práva budou respektována, ať už v konfliktu zvítězí kterákoliv ze stran. Následkem toho po skončení války převažoval v ledkovém průmyslu anglický kapitál. (Ramírez Necochea, 1972: 12-21)

Chile vojensky porazilo bolivijsko-peruánskou alianci. Smlouvou z Ancónu z roku 1883 získalo provincie Antofagasta, Tarapacá a dočasnou správu nad provinciemi Arica a Tacna, kde se po deseti letech mělo konat referendum o chilské či peruánské svrchovanosti.

Také je potřeba zmínit nezdařený záměr Spojených států vystupovat v tomto konfliktu v roli prostředníka. Severoamerická diplomacie dosáhla toho, že se zástupci všech tří států setkali na palubě lodi Lackawana; veškeré návrhy dohody však narazily na tvrdý postoj chilského zplnomocněnce. Diplomatický neúspěch naznačil, že Spojené státy nemohou aktuálně hrát roli arbitra v regionálních sporech. Oproti tomu v jiné

situaci, v roce 1891 Chile ustoupilo severoamerickému ohrožování, když v přístavu Valparaíso vznikl konflikt, do něhož byli zapleteni i námořníci z lodi Baltimore.

POSÍLENÍ VLIVU SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH NA ZÁPADNÍ POLOKOULI

DIPLOMACIE VELKÉHO KLACKU, DOLAROVÁ DIPLOMACIE

(Diplomacia del Gran Garrote, Diplomacia del dólar)

Koncem 19. století, kdy vliv Spojených států nebyl ještě zcela upevněn, došlo na americkém kontinentě k posledním evropským intervencím. Venezuela (1871 a 1875), Nikaragua (1874, 1882 a 1895), Kolumbie (1886), Santo Domingo (1893) a Haiti (1869, 1871, 1872, 1877, 1883, 1885, 1887 a 1897) se staly předmětem ohrožení, či trpěly násilí ze strany evropských zemí, nejčastěji proto, že byly nuceny platit své dluhy nebo vyhovět stížnostem evropských občanů žijících v těchto státech.

Spojené státy zahájily svou průmyslovou revoluci v mezinárodním kontextu, jež charakterizovalo velmocenské soupeření. Ostatní země kontinentu začaly považovat za podřízené trhy a zároveň i za zdroje levných surovin. Ideologickým výrazem tohoto obnoveného zájmu byla myšlenka panamerikanismu a jedním z jeho prvotních projevů bylo svolání První mezinárodní konference amerických států ve Washingtonu (*Conferencia de Washington*), která se konala v hlavním městě od září 1889 do dubna 1890.

V roce 1884 uspořádal Kongres Spojených států debatu o tom, jak nejlépe upevnit zejména obchodní vztahy s ostatními zeměmi západní polokoule. O názor byl požádán William Eleroy Curtis, severoamerický konzul v Buenos Aires a později první ředitel obchodní kanceláře pro americké republiky (Mezinárodní výbor amerických republik), vytvořené na základě konference. Severoamerický historik Whitaker popsal Curtisovo prohlášení před Kongresem těmito slovy:

„Situaci evropského pronikání do Latinské Ameriky vylíčil Curtis v ještě horším světle. Zdůrazňoval, že pozice Spojených států v Jižní Americe byla za

posledních dvacet let vážně poškozena a že by tato tendence i nadále pokračovala, pokud by vláda rychle nepřijala zlepšující opatření. Vysvětlil, že příčina tohoto překvapujícího jevu tkví v našem zanedbání podmínek a prostředků potřebných pro fungování trhu a že toto opomíjení je důsledkem naší ještě překvapivější neznalosti situace a rozvoje Jižní Ameriky. Chile, Uruguay, Paraguay a Argentinská republika prosperují stejně jako severoamerická západní území, ale pro Spojené státy jsou téměř *terra incognita* a tudíž zisk z tohoto úspěchu končí v rukou výlučně tří evropských mocností – Anglie, Francie a Německa.“ (Whitaker 1954: 81)

Pokud jde o ekonomiku, Spojené státy na konferenci ve Washingtonu navrhly vytvořit celní unii, která by na kontinentě upřednostňovala americké výrobky na úkor evropských, zejména těch z Anglie. Z hlediska politického plánu byl navržen princip povinného arbitrážního řešení sporů mezi americkými zeměmi. Jeho schválením by se Spojené státy prakticky staly rozhodcem neshod, které by se na kontinentě objevily.

Tyto dva návrhy byly zamítnuty. Myšlenka celní unie neprošla kvůli silnému nesouhlasu Argentiny, jejíž obchodní vztahy s Anglií procházely dynamickým vývojem, a také proto, že většina rozpočtových příjmů amerických zemí pocházela z celních tarifů. Návrh na zřízení povinné arbitráže narazil na neústupnou opozici Chile, které se obávalo, že toto opatření by s sebou přineslo riziko ztráty toho, co válkou získalo. Jediným konkrétním výsledkem setkání se tak stalo vytvoření Mezinárodního výboru amerických republik. Jeho úkolem bylo shromažďovat a šířit užitečné informace o obchodu, produkci a celních zákonech amerických zemí.

Konference znamenala - možná méně hmatatelně, ale s o to hlubšími a trvalejšími důsledky – počátek realizace idey panamerikanismu. Předcházející americké kongresy, počínaje panamskou konferencí (*Congreso de Panamá*) svolanou Simonem Bolíivarem v roce 1826, se vždy scházely z iniciativy hispanoamerických zemí. Byly místem hledání souhry či dokonce spojování amerických států na jedné rovině proti zahraniční agresi. Naopak panamerikanismus ze své vlastní podstaty těžko skrýval hegemonní ambice Washingtonu ve smyslu organizovat meziamerické vztahy v souladu se svými vlastními zájmy.

Na přelomu 19. do 20. století si USA opatřily vojenskou, ekonomickou a politickou moc potřebnou k tomu, aby bez okolků vnucovaly Monroeovu doktrínu.

Zrychlený ekonomický růst a vysoká míra domácích úspor připravily nezbytné podmínky pro to, aby severoamerické firmy a banky ve větší míře investovaly v zahraničí, zejména v Latinské Americe. Spolu s ekonomickými požadavky způsobilo rozšíření geopolitické myšlenky, jejímž hlavním tvůrcem ve Spojených státech byl admirál Mahan, expanzi jeho flotily a v zahraničí vytvoření námořních základen na zajištění obrany území a hlavních amerických oceánských obchodních cest.

Na základě těchto ekonomických a politických předpokladů Spojené státy přijaly intervenční zahraniční politiku orientovanou na západní polokouli, která charakterizovala vládu prezidenta McKinleyho (1897 – 1901), Roosevelta (1901 – 1909), Tafta (1909 – 1913), Wilsona (1913 – 1921), Hardinga (1921 – 1925) a Coolidge (1925 – 1929). V tomto období, ale také po něm, Spojené státy nesčetněkrát zasahovaly do zemí Latinské Ameriky, aby tam zajistily upevnění a šíření svého investovaného kapitálu.

Cílem takového jednání Spojených států bylo spojovat a podřizovat si různé regionální mocenské podsystémy, do té doby mezi sebou relativně nezávislé a pro meziamerické vztahy charakteristické. Tento proces však nebyl jednotný co do stupně a intenzity. Na rozdíl od dění ve Střední Americe, v Karibiku a na severu Jižní Ameriky, kde se moc Washingtonu kolem „amerického Středomoří“ vyvinula ve formu imperiální, v oblasti Cono Sur (jižní část země zahrnující Chile, Argentinu, Paraguay a Uruguay) se severoamerická převaha projevila až později a nebyla tak nápadná - dokonce vytvářela až dojem relativní samostatnosti.

Od první washingtonské konference sloužila myšlenka panamerikanismu jako sjednocující ideologie meziamerických vztahů. Fungovala jako morální ospravedlnění nadvlády Spojených států nad kontinentem na úkor evropského vlivu. Idea panamerikanismu vyzdvihla mýtus o zeměpisně jednotné Americe, jež byla nazírána jako izolovaná hemisféra, vzdálená problémům a vlivu zbytku světa a zároveň sdílející stejný politický původ vycházející z republikánské povahy všech amerických zemí.

Nové formování mezinárodních vztahů na kontinentě se začalo vyjasňovat počínaje rokem 1897. Spojené státy tehdy dosáhly toho, že Londýn pod tlakem a pohrůžkami předložil otázku hranic mezi britskou Guyanou a Venezuelou mezinárodní arbitráži. Při té příležitosti tehdejší ministr zahraničních věcí Richard Olney varoval

Brity těmito slovy: „Dnes jsou Spojené státy americké na tomto kontinentě prakticky neomezené a jejich vůle je zákonem v otázkách, kdy limitují své zásahy.“

Následujícího roku se Spojené státy zapojily do kubánského boje za nezávislost, jehož finální etapa začala již o několik let dříve invazí Martího, Macea a Máxima Gómeze. Veřejné mínění bylo v USA ovlivněno intenzivní kampaní masmédií vedenou magnátem Williamem Hearstem a stálo rozhodně proti španělské nadvládě. Výbuch severoamerické lodi „Maine“ v Havanské zátocě v lednu roku 1898 proměnil válku proti Španělsku v národní otázku. Ani společná snaha o zprostředkování z března 1898 ze strany Anglie, Francie, Německa, Rakouska, Ruska a Itálie nemohla konfliktu zabránit. Americké vítězství bylo až překvapivě rychlé a Španělsko tak již v prosinci uznalo Pařížskou smlouvou nezávislost Kuby a Spojeným státům postoupilo Guam, Filipíny a Portoriko. Formálně se Kuba své svrchovanosti dočkala, ačkoliv až do roku 1903 její území okupovaly americké oddíly. Tohoto roku byl do kubánské Ústavy začleněn tzv. Plattův dodatek (*enmienda Platt*) navržený severoamerickým senátorem Orvillem Platem, který Spojené státy opravňoval k jednostranné intervenci. Navíc smlouvou z roku 1903 Kuba přenechala Američanům vojenskou základnu Guantánamo. Nová politická krize na Kubě posloužila jako záminka k návratu severoamerické infanterie v roce 1906. Tímto se začala nová okupace, která trvala tři roky.

Po španělsko-americké válce Spojené státy během venezuelské krizi (1902-1903) ukázaly, že další evropskou intervenci na kontinentě nepřipustí. V roce 1902 Německo, Anglie a Itálie vyhlásily blokádu venezuelských přístavů, aby zpátky vymohly nezaplacený dluh. Spor se vyvinul tak, že evropské mocnosti použily násilné prostředky – potápěly lodě a bombardovaly venezuelská opevnění. Spojené státy požadovaly odvolání blokády a postoupení případu arbitráži. Aby svým výhrůzkám dodaly vážnosti, soustředily v Karibiku své námořní jednotky. Evropské země se stáhly a případ byl souzen u Stálého rozhodčího soudu v Haagu v roce 1904, což v podstatě zpochybnilo předpoklady Dragovy doktríny vytvořené roku 1902 argentinským ministrem zahraničních věcí Luisem M. Dragem. Podle ní nemohlo vymáhání pohledávek sloužit jako podnět k vojenské intervenci, ani k okupaci dlužících států.

Nicméně haagský soud přiznal útočícím mocnostem – Německu, Anglii a Itálii – při vymáhání venezuelského dluhu přednost. Odpověď Spojených států na evropskou intervenci ve Venezuele byla jednoznačná: od této chvíle si Washington určil výhradní

právo na zásah do zemí hemisféry, aby zabránil tomu, že se evropské mocnosti budou opět vměšovat do amerických záležitostí kontinentu. Prezident Theodore Roosevelt ve svém dodatku k Monroeově doktríně shrnul novou úlohu těmito slovy:

„Dlouhodobé špatné počínání, či spíše neschopnost, která vyvolá obecné uvolnění pout civilizované společnosti, může v Americe, stejně jako kdekoli jinde, vyžadovat intervenci jiného civilizovaného národa k ukončení sporu a *na západní polokouli může věrnost USA Monroeově doktríně donutit Spojené státy, aby, ač nerady, ve flagrantních případech špatného počínání nebo neschopnosti, vykonávaly mezinárodní policejní moc.*“²

Spojené státy přitom vykonávaly více než jen „policejní moc“. Rooseveltova otevřená intervenční politika byla roku 1903 stvrzena způsobem, jímž USA přistoupily k otázce Panamského průplavu. Smlouva Clayton-Bulwer mezi Spojenými státy a Anglií z roku 1850 stanovila, že ani jedna z mocností bez souhlasu té druhé nepřevzme iniciativu na postavení meziocéánské cesty. Opakované pokusy francouzských společností vybudovat mezi oceány kanál (1879, 1887, 1888, 1894) přesvědčily USA o zrušení této smlouvy a ujmoutí se projektu výstavby kanálu, jenž byl považován za životně důležitý pro severoamerický trh a strategické zájmy země. V roce 1901 byla podepsána smlouva Hay-Pauncefote, která předchází smlouvu mezi USA a Anglií zrušila a omezila se jen na zaručení svobodné plavby po kanále, který bude postaven.

V lednu 1902 severoamerický Kongres slavnostně schválil jednání s Nikaragou a Kolumbií o realizaci projektu a v červnu rozhodl o výstavbě kanálu na Panamské šíji. Smlouva Hay-Herrán mezi Spojenými státy a Kolumbií byla podepsána na začátku roku 1903. Téhož roku ji však zamítl kolumbijský Kongres, který shledal, že porušuje národní svrchovanost tím, že USA přiznává neomezenou kontrolu nad přilehlým územím v okolí budoucího kanálu. Spojené státy odpověděly podněcováním autonomních snah v Panamě a způsobily odtržení této země od Kolumbie. S pomocí severoamerické námořní pěchoty, která znemožnila jakoukoliv kolumbijskou reakci, Panama 3. listopadu 1903 vyhlásila svou nezávislost, kterou USA ihned uznaly. O několik týdnů později byla podepsána smlouva Hay-Bunau-Varilla, která Spojeným

² KUNC, Jiří. Soukromé války o americký kontinent. In: *Listy: Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005 [cit. 2012-05-10]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=051&clanek=010511>

státům přiznala doživotní správu nad pásmem širokým deset mil (16 km) mezi Atlantickým a Tichým oceánem a dělila tak novou republiku v půli.

Tyto události komentoval prezident Roosevelt a takto je jasně shrnul: „*Zabral jsem Panamu a nechal Kongres, ať si debatuje.*“³ Vztahy mezi Spojenými státy a Kolumbií se ustálily až v roce 1921, kdy bylo předběžnou dohodou Kolumbii přiznáno odškodnění ve výši pětadvaceti milionů dolarů.

Za vlády prezidenta Theodora Roosevelta se vztahy Spojených států k Latinské Americe řídily již zmíněnou „politikou velkého klacku“. Ta se zakládala na myšlence, že zahraničněpolitická iniciativa Spojených států by vždy měla být podpořena projevem síly. Monroeova doktrína se začala užívat již preventivně nejen na obranu severoamerických zájmů, ale také na vymáhání latinskoamerických dluhů vůči Evropě a zároveň k tomu, aby se předešlo vměšování evropských zemí. Uskutečňování Rooseveltova dodatku (*Corolario Roosevelt*) také předpokládalo, že by USA mohly zasáhnout v roce 1905 v Dominikánské republice a za souhlasu britských věřitelů se přímo ujmout správy nad celními poplatky země.

Severoamerické intervence nabyly nového významu během vlády prezidenta Williama H. Tafta a jeho „dolarové diplomacie“. Rétoricky řečeno, „kulky byly vyměněny za dolary“. Nový postoj zprvu měl být méně otevřen jakýmkoliv zásahům. V praxi naopak byla Monroeova doktrína dokonce uplatňována ve větší míře a USA donutily Evropu a Japonsko uznat Latinskou Ameriku jako oblast výlučného severoamerického ekonomického vlivu.

V roce 1909 byla honduraská vláda pod pohrůžkou použití síly donucena schválit, aby severoamerická finanční skupina převzala kontrolu nad zahraničním dluhem země, předtím smluveném většinou s anglickými bankami. V roce 1910 pod ochranou námořní pěchoty koupily americké banky Haitskou národní banku. O rok později Spojené státy rovnou začaly spravovat haitské celnice a v následujících dvaceti letech se americké jednotky několikrát vylodily na ostrově, aby potvrdily zájmy Washingtonu.

³ ŠILHÁN, Vladimír. Theodore Roosevelt. *Forum.valka* [online]. 2005 [cit. 2012-05-10]. Dostupné z: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/22826>

Nikaragua, kde se americké jednotky nacházely nepřetržitě od roku 1912 do roku 1924, byla donucena přenechat Spojeným státům na 99 let kontrolu nad zálivem Fonseca a to výměnou za smazání zbývajících dluhu. V roce 1912 USA donutily japonské podnikatele vzdát se záměru investovat v Mexiku. Severoamerický Senát schválil rezoluci, která deklarovala, že Spojené státy nebudou tolerovat přesun „strategických“ oblastí hemisféry pod zahraniční firmy. Tento výklad Monroeovy doktríny se snažil zabránit nejen politickým a vojenským intervencím neamerických zemí, ale navíc ještě zamezit působení soukromých ekonomických subjektů.

Woodrow Wilson nastoupil do úřadu prezidenta Spojených států v roce 1913 a sliboval novou vizi mezinárodních vztahů s více idealistickou perspektivou, jako je dodržování principu sebeurčení a podporování demokracie. Navzdory rétorice odmítající nepřetržité intervence jeho předchůdců Spojené státy znovu zasáhly na Haiti v roce 1915, kde zanechaly své jednotky až do roku 1933. Také Dominikánská republika, ležící na východě ostrova, byla od roku 1916 okupována. V následujících osmi letech se zde neudržela ani předstíraná autonomní vláda, i když byla stejně jako Haiti v poručení Spojených států. Vládu v Dominikánské republice převzali severoamerického námořnictva a uplatňovali zde železnou diktaturu. Wilsonovy ideály ustoupily objektivním zájmům severoamerických firem a přesvědčení o neschopnosti latinskoamerických zemí vládnout sobě samy. V roce 1921 Wilson shrnul svůj názor na zbytek kontinentu s tímto slibem: „Naučím všechny jihoamerické republiky vybrat ty správné muže.“

Wilson nebyl sám, kdo zastával rasistický názor na obyvatele a latinskoamerické vůdce. Perspektiva rasové nadřazenosti a „jasný osud“ severoamerické nadvlády nad zbytkem kontinentu byly určujícím faktorem při utváření politiky daného regionu. Odpor a případné restrikce vůči záměrům firem a vládě USA byly přičítány neschopnosti Latinoameričanů pochopit, jaké byly jejich hlavní zájmy.

Jak to shrnul historik Krenn (1990: 61):

„Severoameričtí funkcionáři několikrát vyjádřili své přesvědčení, že Latinoameričané byli rasově níže postaveni. Během posledních let Wilsonovy vlády byla rozvíjena představa, že Latinoameričané by se neměli ponechat ‚dostatečně sami‘. Na základě vítězství Republikánské strany v roce 1920 byl severoamerický rasismus

postupně posilován. Funkcionáři, obchodníci a další pozorovatelé latinskoamerického světa občas vyjádřili myšlenku, že by obyvatelé této oblasti, zejména Mexičané, bezpochyby potřebovali ‚orientaci‘.“

ODPOR A NACIONALISMUS

Intenzita latinskoamerického odporu vůči americkým intervencím byla stále zřetelněji důsledkem vnějších a vnitřních faktorů. V oblasti Karibského moře uplatňovaly Spojené státy uchvacující vliv, politicky pomáhaly vládám vstřícným k severoamerickým zájmům – Juanu Vicente Gómezovi (1908-1935) ve Venezuele nebo Gerardu Machadovi (1924-1933) na Kubě, či dokonce vojensky zasáhly, když to považovaly za nutné. USA přímo či zprostředkovaně kontrolovaly země v Karibiku, ve Střední Americe a sever Jižní Ameriky. Následkem odporu vůči této nadvládě byli mučedníci jako Augusto César Sandino. Z pohledu mezinárodních vztahů velký vzdor americké moci v regionu představoval úspěch mexické revoluce v roce 1910.

Od pádu diktátora Porfíria Díaze procházely vztahy mezi USA a Mexikem obdobím velké nestability. Zavraždění generála Madera v roce 1913 a začátek diktatury generála Huerty přijaly s nadšením finanční společnosti a severoameričtí investoři. Prezident Wilson se naopak rozhodl podpořit Venustiana Carranza nejen tím, že neuznal Huertovu vládu, ale také schválením prodeje zbraní Carranzovi. V roce 1914 Spojené státy vojensky zasáhly pod záminkou incidentu, který se odehrál v mexickém městě Tampico, kde Huertovy vojenské jednotky zhanobily vlajku USA. Generálovy omluvy nezabránily americkým jednotkám v okupaci přístavu Veracruz. Na krátkou dobu tento zásah sjednotil proti Spojeným státům vzbouřence bojující mezi sebou o ovládnutí revoluce.

Situace se uklidnila nabídnutím dobrých služeb Argentinou, Brazílií a Chile (zemí ABC). Díky jednání jihoamerických států se uskutečnila konference v Niagara Falls, na níž byly obnoveny vztahy mezi Spojenými státy a Mexikem a bylo rozhodnuto se o ukončení okupace Veracruz. Pod vnitřním tlakem Carranzy, Zapaty a Pancho Villy generál Huerta odstoupil a prezidentského úřadu se ujal Carranza. Po porážení společného nepřítele se Zapata a Villa v roce 1915 proti novému prezidentovi vzbouřili.

Koncem roku 1916 vpadl Pancho Villa na americké území. Prezident Wilson reagoval vysláním trestné výpravy pod vedením generála Pershinga, jehož jednotky pronikly do Mexika a přinutily Villu skrýt se na jihu země. Se vstupem Spojených států do první světové války se americké jednotky stáhly, aniž by splnily svůj cíl – zajmout či zabít Villu. Ačkoliv vzpoura vedená Zapatou i nadále pokračovala, Carranzova vláda upevnila svou pozici a v roce 1917 vyhlásila novou mexickou Ústavu, která se zřejmě kvůli svému nacionalistickému charakteru stala významným zdrojem sporů s USA. V jejím článku 27 bylo zohledněno právo mexického státu na vyvlastnění ve veřejném zájmu a nerostné bohatství pod povrchem země bylo označeno za státní vlastnictví. Ústava zahájila dlouhodobou hru nátlaku a hrozeb jak ze strany USA, tak i evropských investorů, kteří chtěli zabránit alespoň zpětnému uplatnění článku 27 a zachovat tak vlastnictví již přidělených ložisek. Spor se nevyřešil ani v jiném historickém kontextu v roce 1938, kdy došlo ke znárodnění mexického ropného průmyslu a vytvoření státní ropné společnosti PEMEX (*Petróleos Mexicanos*).

Po ruské Říjnové revoluci, jejíž ohlas vynikl až o desetiletí později během studené války, považovaly Spojené státy ekonomickou politiku latinskoamerických zemí za projev bolševismu. Mnohokrát ji vysvětlovaly jako řízenou Moskvou, aniž by braly v úvahu místní zájmy a potřeby. Po vyhlášení Ústavy v roce 1917 bylo především Mexiko obviňováno z údajného příklonu k Sovětskému svazu a z šíření komunismu na západní polokouli.

Za vlády prezidentů Hardinga (1921-1925), Coolidge (1925-1929) a dokonce i Hoovera (1929-1933) přímé zásahy v oblasti Karibiku a Střední Ameriky pokračovaly. V Panamě se námořní pěchota vylodila v letech 1908, 1912 a 1918. V Nikaragui, kde jednotky USA setrvaly v letech 1912-1924, Spojené státy s mexickou pomocí znovu intervenovaly v roce 1926, aby tak čelily hnutí vedenému generálem Sacasem. V souvislosti s tímto novým útokem zahájil Augusto César Sandino národní osvobozující hnutí proti zahraniční okupaci, která skončila v roce 1933. Dominikánská republika byla obsazena od roku 1916 po dobu osmi let, ale správa nad jejími celními úřady zůstala pod americkou kontrolou až do roku 1940.

Přestože v okolí „amerického Středomoří“ vytvářely Spojené státy železné dominium (revolučním procesem jim účinně vzdorovalo pouze Mexiko) na jih Jižní Ameriky pronikaly americké společnosti a jejich investice až později a přímé intervence

zde byly méně časté. Ve Střední Americe a v Karibiku se již po první světové válce USA ustálily jako hlavní zahraniční investor. Naproti tomu v oblasti Cono Sur anglický kapitál přetrvával až do dalšího světového konfliktu. Jižní hranici prvořadého severoamerického zájmu pro udržení běžných obchodů a pro obranu vlastního území ze strategického pohledu určil Panamský průplav. Tato „lehká zanedbanost“ Jižní Ameriky vyvolala zdání relativní autonomie tohoto pod systému v mezinárodních vztazích. O prvenství v něm soutěžily Argentina, Brazílie a Chile.

Země Cono Sur mohly s takovýmto větším polem působnosti vyzkoušet i ekonomický nacionalismus a ochranu práv pracujících; předčasnou sociálnědemokratickou politiku uskutečňoval v Uruguayi prezident Batlle y Ordóñez, který od roku 1900 až do své smrti v roce 1929 ovládal uruguayskou politickou scénu. V tomto období malá Uruguay ustavila tarifní bariéry a dokonce i státní průmysl na podporu své industrializace. V Argentině se zrod Radikální strany v roce 1891 a volba prezidenta Hipólita Yrigoyena v roce 1916 signalizovaly zdůrazněný ekonomický nacionalismus, což zřejmě v roce 1922 způsobilo vznik ropné společnosti YPF (*Yacimientos Petrolíferos Fiscales*). Také v Chile se volba prezidenta Artura Alessandriho uskutečnila ve duchu ochrany místní ekonomiky a zajištění co nejvíce samosprávného rozvoje.

V Brazílii, která zrušila otroctví až v roce 1888 a následujícího roku se z císařství stala republikou, došlo k přijetí méně volnotržní ekonomické politiky až během Velké hospodářské krize v roce 1929 a prezidentské Vargasovy éry. V rovině mezinárodní politiky Brazílie na rozdíl od svých jihoamerických sousedů, kteří trvali na myšlence privilegovaného vztahu s Anglií, ihned upozornila, že vztahy na polokouli se posílením severoamerické moci kvalitativně proměnily. Původcem takové změny byl ministr zahraničních věcí baron Rio Branco, který vedl brazilskou diplomacii deset let až do své smrti v roce 1912. Rio Branco nahradil podstatu zahraniční brazilské politiky a orientoval ji symbolickými gesty na Washington - povýšení příslušných zastupitelských úřadů na úroveň ambasád, uskutečnění třetí panamerické konference v Rio de Janeiru a politickými akty - rychlým uznáním panamské suverenity, tichým schválením Rooseveltova dodatku, nezájmem o americké intervence v oblasti Střední Ameriky a Karibiku a odmítnutím Dragovy doktríny. Rio Branco usiloval o tři hlavní cíle: vymezení hranic, nárůst mezinárodní prestiže a potvrzení vůdčí pozice Brazílie

v Jižní Americe, které historik Bradford Burns nazval „nepřísahou aliancí“ se Spojenými státy (Burns, 1966: 204).

K dobrým vztahům se Spojenými státy přispělo stanovení brazilských hranic se třemi evropskými koloniemi, které upřednostňovaly přijetí evropských arbitrážních řešení. Čerstvou vzpomínkou dosud bylo USA vynucené arbitrážní řešení sporu mezi Venezuelou a britskou Guyanou. V otázce Acre dbal Rio Branco na předběžné odškodnění severoamerických a anglických investorů sdružených v Bolivijském syndikátu (*Bolivian Syndicate*), aby mohl vyjednávat s Bolívií o postoupení území bez tlaku ze strany dalších mocností. S kaučukovým boomem byla oblast kolonizována brazilskými průzkumníky, kteří čelili bolivijským úřadům. Po několika střetnutí brazilských *seringueirů* s bolivijskými jednotkami bylo Acre okupováno brazilskými vojenskými jednotkami. V listopadu 1903 připadlo území Brazílii, která odškodnila Bolívií dvěma miliony liber, vybuodovala železnici a výměnou jí dala dvě malé zóny nacházející se více na jihu.

V Santiagu de Chile podepsaly Argentina a Chile v roce 1902 Květnové smlouvy - soubor dohod o hranicích a územních požadavcích, které snížily napětí mezi oběma zeměmi. Zároveň Brazílie znovu začala soupeřit s Argentinou, když v roce 1906 doplnila své diplomatické jednání o námořní program, jehož součástí byl nákup tří nejnovějších pancéřových lodí postavených v Anglii. Dvě z nich byly odevzdány v roce 1910 a třetí byla z rozpočtových důvodů postoupena Turecku ještě předtím, než vyjela z loděnice. V roce 1910 Argentina odpověděla koupí dvou obrněných lodí ve Spojených státech a Chile podepsalo s Anglií dohodu na nákup stejných válečných plavidel, z nichž předáno bylo pouze jedno.

Argentina, Brazílie a Chile přijaly návrh ministra Ria Branca, předtím bezúspěšně formulovaný v letech 1907 a 1909, aby rozptýlily panující napětí v regionu. Tyto tři země podepsaly 25. května 1915 *Smlouvu o ulehčení pacifického řešení mezinárodních sporů* (*Tratado para Facilitar la Solución Pacífica de Controversias Internacionales*), známější jako smlouva států ABC (*Tratado del ABC*). Tato dohoda měla konečně ustanovit mechanismus pro řešení možných vzájemných sporů, prostřednictvím stálé komise, jíž by byly předkládány otázky, které by nebylo možné vyřešit přímými jednáními či arbitráží.

Na západním pobřeží zůstávala nevyřešena otázka chilské okupace provincií Arica a Tacna; o jejich suverenitě mělo být rozhodnuto v souladu se smlouvou z Ancónu v referendu v roce 1893. Třetí článek smlouvy stanovil, že Arica a Tacna zůstanou deset let pod nadvládou Chile, podřízené chilským úřadům a zákonům. Po uplynutí tohoto období se mělo uskutečnit lidové hlasování, aby se rozhodlo, zda provincie budou i nadále chilské, či se opět stanou peruánskými jako před ledkovou válkou. Ten, kdo by z plebiscitu vyšel jako poražený, měl získat peněžní kompenzaci.

Od roku 1884 Chile vůči těmto provinciím uplatňovalo agresivní politiku tzv. chilenizace, díky níž v roce 1894 s jistotou vědělo, že by pro něj plebiscit dopadl nepříznivě. Během paralelních jednání s Bolívií podepsalo Chile v roce 1895 smlouvu, na základě níž by oblasti Arica a Tacna byly postoupeny Bolívii, pokud by Chile referendum vyhrálo. Prozrazení této úmluvy argentinským tiskem vyvolalo protest peruánské vlády a přispělo k neúspěchu těchto počátečních dohod. Jednání mezi těmito dvěma zeměmi o podmínkách lidového hlasování se bez úspěchu znovu uskutečnila v letech 1894, 1898 a 1907. Tyto průtahy zvýhodňovalo Chile, které provincie spravovalo a pokračovalo ve svých snahách přesvědčit místní obyvatele o prospěchu zachování chilské nadvlády. Naproti tomu Peru mělo nespěch a tak již v roce 1907 souhlasilo s tím, aby se spory o detaily týkající se referenda vyřešily prostřednictvím arbitráže.

Otázka zůstávala nevyřešena a vyvolávala spory na různých panamerických konferencích a dokonce ve Společnosti národů, dokud Spojené státy nezačaly navrhopvat své dobré služby a nesvolaly do Washingtonu chilské a peruánské zástupce, aby tam o tématu jednali. Bylo rozhodnuto postoupit vyřešení problému arbitráži Spojených států, která se v březnu 1925 vyjádřila ve prospěch okamžitého uskutečnění referenda vytvořením komise pro stanovení podmínek jednání. Tato komise, které předsedali generál John Pershing a zástupci Chile a Peru, pracovala od srpna 1925 do června následujícího roku, aniž by dospěla k dohodě. Po čtyřiceti letech „chilenizace“ si ani peruánská vláda nebyla jistá svým vítězstvím a tvrdě vyjednávala, snažíc se získat příznivé podmínky, které chilský zástupce odmítl.

Neúspěch jednání znamenal konec možnosti referenda. To se nakonec neuskutečnilo, ale otevřelo prostor pro přímou dohodu mezi Chile a Peru, ve které byly opět prostředníkem Spojené státy. V červnu roku 1929 bylo konečně dosaženo

kompromisu, jímž bylo území, o které státy soupeřily, rozděleno takto – Arica připadla Chile a Tacna Peru. Chile navíc Peru muselo vyplatit náhradu šest milionů dolarů a v Arice postavit přístav, který by Peru volně užívalo. Dodatek stanovil, že bez souhlasu druhé země nesmí Chile ani Peru třetím stranám úplně, ani částečně postoupit území mající pod svou správou. Tento dokument přímo poškodil zájmy Bolívie, jež tak musela počítat s dalším faktorem ztěžujícím její jednání na znovuzískání přístupu k moři.

Bibliografie:

BRUIT, H. H. (ed.). *Estado e Burguesia Nacional en América Latina*. São Paulo: Icone, 1985.

BURNS, E. B. *The Unwritten Alliance: Rio Branco and Brazilian – American Relations*. New York: Columbia University Press. 1966.

KIERNAN, V. G. Foreign Interests in the War of the Pacific. *Hispanic American Historical Review*. 1955, roč. 35, č. 1, s. 14-36.

KRENN, M.L. U.S. *Policy towards Economic Nationalism in Latin America, 1918 – 1929*. Wilmington: SR Books. 1990.

RAMÍREZ NECOCHEA, H. *Balmaceda y la Contrarrevolución de 1981*. Santiago: Ed. Universitaria, 1972.

WHITAKER, A. P. *The Western Hemisphere Idea, its Rise and Decline*. Washington: Cornell University Press, 1954.

3 KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

3.1 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

Mým prvotním záměrem bylo vytvořit ekvivalentní překlad, který by v přijímací kultuře plnil stejnou funkci jako invariant ve španělském prostředí. Pro analýzu textu originálu jsem si proto zvolila odbornou publikaci, která reflektuje soudobé české stylistické normy a konvence.⁴

3.1.1 AUTOR

Luis Santos Claudio Gomes Villafañe je geograf, historik a diplomat. V ústavu Rio Branco získal titul v diplomacii a v roce 2002 mu byl udělen doktorát z historie na University of Brasilia, kde také studoval. Ve svých monografiích a odborných člancích se zaměřuje na historii Latinské Ameriky, zejména na téma nacionalismu a brazilskou zahraniční politiku.

Ve své knize *O Brasil entre América e a Europa*⁵ seznamuje čtenáře s postavením Brazílie mezi Amerikou a Evropou. V této publikaci také věnuje značnou pozornost výsledku panamské konference (1826) a následnému období až k washingtonské konferenci (1889-1890). *První celoamerická konference nazvaná panamská byla roku 1826 svolána Simonem Bolívarem. Podle jeho představ zde měli zástupci všech nezávislých států amerického kontinentu jednat o vzájemných vztazích a vytvořit budoucí kontinentální federaci.*⁶

Villafañe Santos publikoval v odborných časopisech v Brazílii i v zahraničí. Jako diplomat působil v New Yorku, Washingtonu, Mexiku, Montevideu a Quitu. Na kulturním poli se představil jako kurátor, když uspořádal rozsáhlou výstavu v rámci připomenutí si stého výročí od úmrtí ministra zahraničních věcí barona Ria Branca.

⁴ ČECHOVÁ, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008.

⁵ SANTOS, Luís Cláudio Villafañe Gomes. *O Brasil entre a América e a Europa: o Império e o interamericanismo, do Congresso do Panamá à Conferência de Washington*. São Paulo: Editora UNESP, 2004.

⁶ OPATRŇY, J. *Amerika v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1998. s. 283

3.1.2 FUNKCE

Primární funkcí analyzovaného textu je funkce informativní. Ta je doprovázena funkcemi odborně sdělnou a vzdělávací. Vysílatel adresátovi předkládá skutečnosti získané vlastním studiem historických zkušeností a souvislostí. Autor se snaží podat objektivní náhled na dobu, jež představuje. Vysílatel do sdělení nepromítá svůj názor, hodnocení ani stanovisko, funkce persuzivní se zde nevyskytuje. Funkce komunikátu má vliv i na výstavbu a charakter odborného textu, který se vyznačuje jednoznačností, přesností a výstižností.

3.1.3 FORMA SDĚLENÍ

Svou formou je text zařazen do stylové sféry komunikátů primárně psaných a monologických. Autor byl při volbě a užití grafických prvků omezen jednotnou úpravou užitou v celé monografii, proto se grafická stránka textu nejeví jako specifičnost psané formy. V textu se projevuje tendence k užívání prostředků neutrálních až knižních nad výrazy hovorovými. Prostředky kontaktové autor užívá minimálně.

3.1.4 RÁZ A KÓD KOMUNIKÁTU

Ráz komunikátu je oficiální a veřejný, text byl publikován jako kapitola knihy, která je určena širšímu publiku. Prestižnost a důležitost celého projektu potvrzuje to, že kniha byla v roce 2008 vydána UNESCEM. Autor volí pro formulování svého sdělení kód prestižní. Forma textu je primárně psaná, jazyk spisovný a propracovaný. Použité jazykové prostředky jsou neutrální, autor užívá odbornou terminologii, která je jedním z charakteristických rysů funkčního odborného stylu. Užití kódu je jednotné. Grafické prostředky zde primárně neslouží k snazší orientaci v textu, neboť pouze nadpisy jednotlivých kapitol jsou napsány kapitálkami. Při celistvém vnímání sdělení najdeme uvnitř textu kurzívu a uvozovky pro uvedení citátu, parafráze, výroku či pro zvýraznění daného slova.

3.1.5 PŘIPRAVENOST SDĚLENÍ, MÍSTO A ČAS

Sdělení je připravené, což je příznačné pro funkční styl odborný. Propracovanost se projevuje od roviny morfologické až k rovině textové. O vysoké míře připravenosti komunikátu svědčí také rysy intertextovosti, kdy autor afirmativně navazuje na předchozí odborné texty užitím citací či parafrází. Jedná se zde o autorskou strategii souhlasného zjevného a skrytého navazování na rovině jak části textu, tak i jeho celku. O textu originálu zde uvažuji jako o metakomunikátu.⁷

Komunikát je členěn na úvod a závěr, přičemž hlavní stat' je tematicky rozdělena na čtyři kapitoly. Sdělení je propracováno jak po stránce sémantické, tak i lingvistické, neboť forma má obsah a obsah je formován. Na rozdíl od komunikátu spontánního je text originálu oficiální.

Sdělení je vzhledem k autorské volbě tématu místně zakotveno na západní hemisféře. Komunikát je formulován nadčasově.

3.1.6 TÉMA

Tématem komunikátu jsou vzájemné vztahy mezi Spojenými státy a zeměmi Latinské Ameriky, přičemž období 1870-1930, kterým si autor svůj text vymezil, bylo charakterizováno postupným získáváním nadvlády USA nad ostatními zeměmi západní polokoule.

Autor téma rozpracovává v jednotlivých kapitolách (*La Guerra del Pacífico*, *La afirmación del poder estadounidense en el hemisferio: Diplomacia del Gran Garrote*, *Diplomacia del dólar*, *Resistencia y nacionalismo*), přičemž v každé z nich klade důraz na jinou etapu vývoje.

Téma jako objektivní stylový faktor je nutno posuzovat vzhledem k ostatním objektivním faktorům, například je spjato s funkcí komunikátu, která je v tomto případě odborně sdělná. Jako stylový faktor subjektivní hodnotíme téma z autorského pojetí. Jak jsem již nastínila výše (3.1.1 Autor), Villafañe Santos je vysokoškolsky vzdělaný odborník nahlízející problematiku vztahů USA a latinskoamerických zemí prizmatem

⁷ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975. s. 227

diplomacie, historiografie a geografie. O jeho kvalitách svědčí uchopení tématu a jeho rozvinutí v promyšlený, informačně nasycený a pro příjemce přínosný text.

Erudovanost vysílatele dokládají užití termíny z oblasti právní (*Corte de Arbitraje, laudo, cobrar vigencia, golpe de Estado, puesto en marcha, plenipotenciario*), ekonomické (*librecambista, empréstito, unión aduanera, títulos, acreedor, deudor*) a vojenské (*acorazado, infantería, almirante, hostilidad, desarme*). Výrazové prostředky autor volil s ohledem na vázanost tématu na určitou komunikační sféru.

Pro výběr textu pro mne bylo zpracování tématu z aspektu těchto dvou faktorů určující. Pro pochopení současných vztahů Spojených států se zeměmi Latinské Ameriky je historické hledisko neodmyslitelné. I když se v rámci hispanoamerického kontextu jedná o kompendiální práci, pro českého čtenáře právě tato studie může být zdrojem nových informací. V žádné z česky publikovaných odborných monografií čtenář nenalezne stejné penzum informací, které by byly současně zasazeny do tak širokého kontextu.

3.1.7 ADRESÁT

Zejména u komunikátů funkčně odborných je zacílení na příjemce jedním z důležitých faktorů. Villafañe Santos při tvorbě svého textu předpokládal adresáta s předchozí znalostí tématu, proto například nevysvětluje základní pojem Monroeova doktrína, který je v textu několikrát uveden. Tento příklad dotvrzuje, že vysílatel s ohledem na příjemce sdělení usměrňuje a modifikuje. Komunikát je určen španělským mluvčím se zájmem o mezinárodní vztahy na západní polokouli, což potvrzuje začlenění textu do knihy *Los proyectos nacionales latinoamericanos: sus instrumentos y articulación 1870 – 1930*, která je sedmým dílem edice *Historia general de América Latina*. I když primárně má text sloužit jako kompendiální příručka vysokoškolským studentům orientujícím se na meziamerické vztahy na západní polokouli, nevyklučuje jako možného recipienta ani odborníka zájímavějšího se o nastíněné spojitosti.

3.1.8 FUNKČNÍ STYL A SLOHOVÝ POSTUP

Autor užitím odborného diskurzu, typického pro veřejnou jazykovou komunikaci, předpokládá vzdělaného čtenáře. Míra propracovanosti i strukturovanosti, spolu s užitím odborné terminologie, naplňují charakter funkčního odborného stylu. Pro uchopení svého tématu autor užil slohového postupu popisného, který doplnil postupem výkladovým. Pořadí a způsob uváděných informací jsou ustáleny.

Vysílatel některé události v procesu komunikace opakuje, nejedná se však o redundanci, ale o zapojování tématu do nových kontextů a souvislostí. Komunikát je i přes svou informační nasycenost formulován jasně a srozumitelně.

3.2 CÍLOVÝ ČTENÁŘ PŘEKladu

Text překladu je primárně určen užší vrstvě odborně informované a vzdělané veřejnosti. Stejně jako autor originálu jsem si zvolila za cílového čtenáře vysokoškolsky vzdělaného studenta se zájmem o historický pohled na vývoj meziamerických vztahů. Z hlediska zkušenostního komplexu jsem u recipienta předpokládala předcházející odborné znalosti, proto jsem se text překladu snažila co nejméně rozšířit o prvky výkladové. Motivací k uvedení bibliografického seznamu citovaných autorů pro mne byl také cílový čtenář překladu.

3.3 PŘEKladATELSKÁ STRATEGIE

Svým překladem jsem chtěla docílit toho, aby můj text byl odrazem originálu, stejně jako je ten odrazem objektivní skutečnosti. Mým záměrem bylo vytvořit funkční reprezentaci originálu užitím minimaxové strategie. S ohledem na zacílení na českého čtenáře jsem se na několika místech dopustila explicitace a intelektualizace. Záměrně jsem v případě několika názvů válečných konfliktů, konferencí a smluv vždy kurzivou do závorky za daný český překlad uvedla termín užívaný autorem.

Členění textu na kapitoly a jednotlivé odstavce jsem až na několik výjimek zachovala. Snažila jsem se také co nejvíce respektovat autorský styl, proto stejně jako

Villafañe Santos překládám výraz *estadounidense* jako *severoamerický*, pouze v jednom kontextově jasném případě jako *americký*. Z hlediska četného výskytu toponyma *los Estados Unidos* jsem se s ohledem na české dobově stylistické normy rozhodla používat nejen celý český oficiální název (*Spojené státy americké*), ale také zkratkovité označení (*Spojené státy, USA*).

3.4 PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA GRAMATICKÉ A SYNTAKTICKÉ ROVINĚ

3.4.1 TRANSPOZICE

Ve svém překladu jsem na několika místech řešila transpozice gramatické, častější však bylo nahrazování na rovině syntaktické. Tato skutečnost je dána nesymetričností dvou jazykových systémů, rozdílným územím a odlišnými dobově stylistickými normami. Tomuto typu přeformulování věnuji větší pozornost, neboť je příznačné pro daný druh textu. Z důvodu vysoké četnosti tohoto jevu uvádím vždy jen několik příkladů, vycházím při tom z Dubského pojetí porovnávací funkční stylistiky.⁸

Španělské verbum jsem převedla českým substantivem například v těchto příkladech.

... *entreñaba el riesgo de perder* ... (O: 315) /... přineslo riziko ztráty ... (P: 13)

... *a cambio de lo cual se entregaron certificados a los propietarios*. (O: 313) /... výměnou za udělení certifikátů majitelům. (P: 11)

... *de aceptarse, convertiría a Estados Unidos*... (O: 315) /*Jeho schválením by se Spojené státy* ... (P: 13)

Českým verbem jsem španělské substantivum nahradila v této větě.

... *de la imposibilidad de que los Estados Unidos actuaran*... (O: 314) /... *Spojené státy nemohou v tomto čase hrát roli arbitra v regionálních sporech*. (P: 12)

⁸ DUBSKÝ, J. *Capítulos de estilística funcional comparada*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství. 1988. s. 20-29

V jednom případě jsem španělskou verbální konstrukci s infinitivem nahradila českou konstrukcí nominální.

al + infinitiv

Al entrar los Estados Unidos en la Primera Guerra Mundial, las fuerzas estadounidenses se retiraron sin haber alcanzado el objetivo de prender o matar a Villa. (O: 320)

Se vstupem Spojených států do první světové války se americké jednotky stáhly, aniž by splnily svůj cíl – zajmout či zabít Villu. (P: 20)

Těmito transpozicemi jsem nahradila španělskou verbální konstrukci s infinitivem českou konstrukcí časovou.

Brasil, a su vez reavivó la rivalidad con Argentina al compementar su actuación diplomática con un programa naval... (O: 322) / Zároveň Brazílie znovu začala soupeřit s Argentinou, když v roce 1906 doplnila své diplomatické jednání o námořní program (P: 22)

Al estallar la guerra, chilenos y peruanos se vieron ante la posibilidad de que el vencedor no respetara sus derechos ... (O: 313) / Po vypuknutí války stáli Chileané a Peruánci před možností, že vítěz neuzná jejich práva ... (P: 11)

A resultas de ello, al concluir la guerra los capitales ingleses predominaban ampliamente en la industria salitrera. (O: 313) / Následkem toho po skončení války převažoval v ledkovém průmyslu anglický kapitál. (P: 11)

Španělskou verbální konstrukci s infinitivem jsem přeložila českou konstrukcí nominální například v těchto případech.

para + infinitiv

... propugnó la expansión de su Marina y la creación de bases navales en el exterior para asegurar la defensa del territorio .. (O: 315) /... způsobilo expanzi jeho flotily a v zahraničí vytvoření námořních základen na zajištění obrany území ... (P: 14)

... aplicar preventivamente, no sólo para defender los intereses estadounidenses, sino además para obtener el pago de las deudas contraídas con los países europeos ... (O: 318) / ... používat již preventivně nejen na obranu severoamerických zájmů, ale také na vymáhání latinskoamerických dluhů vůči Evropě ... (P: 17)

... combatían entre sí para apoderarse del control de la revolución. (O: 320) / ... bojující mezi sebou o ovládnutí revoluce. (P: 19)

... industrias estatales para promover su industrialización. (O: 321) /... státní průmysl na podporu své industrializace. (P: 21)

Na několika místech jsem španělské pasivum převedla českým aktivem.

En 1909, cuando por fin se recibió el laudo español, fue rechazado por Ecuador. lo cual casi produjo un conflicto armado ... (O: 312)

Když konečně v roce 1909 přišlo španělské rozhodnutí, Ekvádor ho odmítl, což skoro podnítilo ozbrojený konflikt ... (P: 9)

3.4.2 EXPLICITACE

Pro explicitní vyjádření jsem se rozhodla u názvu překladu z toho důvodu, že titulek tvoří nedílnou a důležitou část textu. Konkrétní vysvětlení spojení *Las relaciones interamericanas* jako *Vztahy mezi USA a Latinskou Amerikou* jsem považovala za zásadní vzhledem k tomu, že se jedná o název, který je v rámci odborně funkčního stylu definován jako popisný. Ke kondenzaci jsem se rozhodla užít zkratkovité vyjádření pro Spojené státy americké.

3.4.3 AMPLIFIKACE

Mým cílem bylo českému čtenáři předložit funkčně ekvivalentní překlad s využitím českých překladatelských norem i všech získaných poznatků. Na několika místech jsem se ve vztahu k přijímající kultuře dopustila rozšíření v plánu lexikálním, chápajíc komunikát jako její součást. Vždy jsem vycházela z navnímaného historického kontextu, přičemž mým primárním záměrem bylo přenesení invariantního jádra s ohledem na vztah obsahu a formy.

V následujícím případě jsem se dopustila synonymního rozšíření v rámci dělení jednoho španělského syntaktického celku do více větných celků českých.

El período de 1870 a 1930 se caracterizó, en las relaciones interamericanas, por la sustitución gradual de la hegemonía inglesa por la estadounidense sobre los países

latinoamericanos y por la organización, por vez primera, de un sistema regional integrado, subordinado en diferentes grados y modos a Estados Unidos, en contraposición a los diversos subsistemas regionales aislados entre sí distintivos de las relaciones internacionales en el continente americano en el siglo XIX. (O: 311)

Období 1870 – 1930 bylo v meziamerických vztazích charakterizováno pozvolným nahrazováním anglické hegemonie nadvládou Spojených států nad latinskoamerickými zeměmi. Tato doba se vyznačovala organizací regionálního integračního systému, který byl na různých úrovních a rozličnými způsoby podržten USA. To bylo v rozporu s různými oblastními podsystémy, vzájemně se od sebe lišícími v mezinárodních vztazích na americkém kontinentě v 19. století. (P: 8)

Lexikální amplifikaci jsem chápala jako určité přemostění při střetu dvou rozdílných jazyků a dvou odlišných kultur. Z progresivního zaměření pro mne byl nejdůležitější příjemce cílové kultury.

Aquel renovado interés tuvo como expresión ideológica el panamericanismo, y una de sus primeras manifestaciones fue la convocatoria de la Conferencia de Washington ... (O: 314) / Ideologickým výrazem tohoto obnoveného zájmu byla myšlenka panamerikanismu a jedním z jeho prvotních projevů bylo svolání První mezinárodní konference amerických států ve Washingtonu (Conferencia de Washington) ... (P: 12)

Whitaker describió la declaración de Curtis ante el Congreso de su país en 1886 ... (O: 314) / Severoamerický historik Whitaker popsal Curtisovo prohlášení před Kongresem těmito slovy ... (P: 12)

Text jsem se rozhodla rozšířit s ohledem na českého čtenáře ještě v následujících případech.

... posteriormente fue la primera persona en ocupar el cargo de director de la oficina comercial para las repúblicas americana, creada en la Conferencia de 1890-1890. (O: 314) / ... první ředitel obchodní kanceláře pro americké republiky (Mezinárodní výbor amerických republik) vytvořené na základě konference. (P: 12)

... en el Cono Sur la preponderancia estadounidense fue más tardía ... (O: 316)

... v oblasti Cono Sur (jižní část země zahrnující Chile, Argentinu, Paraguay a Uruguay) se severoamerická převaha projevila později ... (P: 15)

Jedná se o španělský odborný geografický název, pro nějž někteří čeští odborníci užívají označení „jižní roh“. Já jsem se v tomto případě rozhodla pro uzavorkovaný výčet.

La disputa no se resolvió, en otro contexto histórico ya, con la nacionalización de la industria petrolífera mexicana y la creación de la PEMEX en 1938. (O: 320)

Spor se nevyřešil ani v jiném historickém kontextu v roce 1938, kdy došlo ke znárodnění mexického ropného průmyslu a vytvoření státní ropné společnosti PEMEX (Petróleos Mexicanos). (P: 21)

Rozšíření spolu s intelektualizací má zde opět napomoci cílové recepci.

3.4.4 PROPRIA

Z kontrastivního hlediska čeština k odlišení proprií od apelativ užívá více velká písmena, např. ve víceslovných názvech (*Spojené státy americké*). Pro označení dokumentů píšeme s velkým počátečním písmenem ten výraz, který nám slouží k odlišení od ostatních apelativ (*Monroeova doktrína*). Rozdíl mezi územ psaní velkých písmen také spočívá v psaní názvů konfliktů (*Primera Guerra Mundial* x první světová válka). U označení orgánů státu, oblastí a měst v češtině užíváme velké písmeno zpravidla jen u názvů oficiálních (*Parlament ČR, Ústava ČR*), naopak s malým písmenem píšeme názvy druhové (*parlament, národní shromáždění*). Na rozdíl od češtiny, kde píšeme všechna obyvatelská jména s velkým písmenem, může ve španělštině dojít díky zažitým konvencím k záměně obyvatelského jména s adjektivem odvozeným do daného toponyma. (*latinoamericano*)⁹

3.4.5 AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VÝPOVĚDI

Mým cílem bylo zachování objektivního slovosledu a tematicko-rematického větného uspořádání. V následujících případech jsem se však rozhodlo syntaktickou

⁹ VÍCHOVÁ, Lucie. *Problematika vlastních jmen s důrazem na toponyma*. Praha, 2010. Seminární práce z předmětu Kontrastivní lingvistika IV – Stylistika. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

strukturu španělské věty pozměnit. Rozhodující pro mne bylo zachování textové koherence a lepšího navazování.

Desde el punto de vista estratégico, el Canal de Panamá definió el límite meridional de la zona de interés primordial para el mantenimiento de las corrientes comerciales y la defensa del territorio estadounidense. (O: 321) / Jižní hranici prvořadého severoamerického zájmu pro udržení běžných obchodů a na obranu vlastního území ze strategického pohledu určil Panamský průplav. (P: 21)

Tres fueron los objetivos principales que Río Branco buscó, mediante lo que Bradford Burns (1966) calificó de <<alianza no escrita>> con los Estados Unidos: la delimitación de las fronteras, el aumento del prestigio internacional y la afirmación del liderazgo brasileño en América del Sur. (O: 321-322) / Rio Branco usiloval o tři hlavní cíle: vymezení hranic, nárůst mezinárodní prestiže a potvrzení vůdčí pozice Brazílie v Jižní Americe, které historik Bradford Burns nazval „nepsanou aliancí“ se Spojenými státy. (P: 21-22)

Mas, a diferencia de la etapa anterior, a partir de entonces, el capital extranjero pasó a predominar en el sector productivo chileno... (O: 313) / Od té doby, na rozdíl od předcházející fáze, ve výnosném chilském odvětví začal převládat cizí kapitál. (P: 11)

V jednom případě jsem se rozhodla užít subjektivní slovosled.

En el frente interno, presionado por Carranza, Emiliano Zapata y Pancho Villa, el general Huerta dimitió y Carranza asumió la presidencia. (O: 320) / Pod vnitřním tlakem Carranzy, Zapaty a Pancho Villy generál Huerta odstoupil a prezidentského úřadu se ujal Carranza. (P: 19)

3.4.6 INTERPUNKCE

Autor sdělení nejčastěji pro vložení nové informace do textu užívá pomlček. Vsuvky patří mezi charakteristické výrazové prostředky španělského i českého odborného stylu, jejich užití stejně jako textová kompozice je v souladu s výběrem

tématu a zařazením komunikátu do oblasti funkčního stylu odborného s primární funkcí psanou. V překladu jsem vsuvky začlenila do textu, či je vložila do závorky.

Stejně jako vysílatel komunikátu jsem se rozhodla graficky odlišit doslovné citáty, slova z cizího prostředí a výrazy, od nichž se autor distancoval. Uvozovky jsem použila v případech jako původce originálu, neboť jak v českém, tak i ve španělském prostředí plní stejnou funkci. Vzhledem k českému úzu jsem pouze nahradila boční uvozovky dvojitými. V níže uvedené citace jsem poté dvojitě uvozovky vystřídala jednoduchými.

... Durante los últimos años de la administración Wilson ya se había desarrollado la noción de que no había que dejar “demasiado solos” a los latinoamericanos. ... sobre todo los mexicanos, necesitaban sin lugar a dudas “orientación”>>. (O: 319)

... Během posledních let Wilsonovy vlády byla rozvíjena představa, že Latinoameričané by se neměli ponechat „dostatečně sami“ ... občas vyjádřili myšlenku, že by obyvatelé této oblasti, zejména Mexičané, bezpochyby potřebovali „orientaci“.“ (P: 19-20)

Pomlčky jako grafického výrazového prostředku jsem užila na několika místech. Důvodem byla lepší orientace pro příjemce českého překladu.

... firmaron en 1902 un conjunto de acuerdos sobre fronteras y reivindicaciones territoriales, los <<Pactos de Mayo>> ... (O: 322) / v roce 1902 Květnové smlouvy – soubor dohod o hranicích a územních požadavcích, které snížily napětí mezi oběma zeměmi. (P: 22)

V několika případech jsem také v českém překladu užila středník, který se z hlediska českého úzu nachází na pomezí mezi čárkou a tečkou a užívá se v případě volnějšího vztahu mezi větnými celky. V níže uvedeném příkladě se jedná o využití středníku ve výčtu.

No cabe descartar, evidentemente, los intereses extranjeros implicados en el conflicto, intereses que representaban a los propietarios de acciones de las empresas salitreras, los comerciantes a los que había perjudicado la interrupción del comercio y los propietarios de negocios y de haciendas destruidos o damnificados en el conflicto. (O: 313)

Samozřejmě není možné vyloučit cizí zájmy zapojené v konfliktu; zájmy zastupující vlastníky akcií ledkových společností, prodejce poškozené přerušáním obchodu a vlastníky podniků a farem zničených či zasažených během konfliktu. (P: 10)

3.4.7 KONDICIONÁL

Autorský subjekt se v morfologické stránce sdělení odráží zejména v užití kondicionálu. Vysílatel volí podmiňovací způsob tehdy, pokud vyjadřuje pravděpodobnost, či nejistotu. V těchto případech jsem pro překlad volila formu minulého času. Villafañe Santos se snaží svému čtenáři předložit objektivní informace s minimálním užitím persvazivní funkce. Vnímatel je tak při interpretaci a přijetí sdělení ovlivněn jen minimálně.

... el Gobierno Carranza se consolidó y promulgó una nueva Constitución mexicana que por su carácter nacionalista sería una importante fuente de roces con los Estados Unidos. (O: 320)

... Carranzova vláda upevnila svou pozici a v roce 1917 vyhlásila novou mexickou Ústavu, která se zřejmě kvůli svému nacionalistickému charakteru stala významným zdrojem sporů s USA. (P: 20)

Další funkcí kondicionálu v textu originálu je vyjádření futura v minulosti.

Incluso Cuba mantuvo formalmente su independencia, a pesar de las previsiones de John Quincy Adams –en 1823- de que algún día la isla caería en el regazo estadounidense como una manzana madura. (O: 311)

Dokonce i Kuba si formálně zachovala svou nezávislost, navzdory předpovědím tehdejšího severoamerického ministra zahraničí Johna Quincyho Adamse, který v roce 1823 předvídal, že jednoho dne ostrov spadne Američanům do klína jako zralá hruška. (P: 8)

3.4.8 POLOVĚTNÉ VAZBY

Pro překlad gerundia transgresivem jsem se rozhodla pouze v jednom případě, mým cílem bylo zachování ekonomičnosti a syntaktické kondenzace. Podíl přechodníkových konstrukcí je dle českého úzu zanedbatelný, avšak četnost výskytu je daleko vyšší u funkčního stylu odborného. Transgresivy jsou dnes hodnoceny jako výrazy knižní až archaické, jejich užití v textech historických však není nikterak příznakové.

... el Gobierno peruano tampoco estaba seguro de vencer en el plebiscito y negoció duramente tratando de obtener condiciones que le fuesen favorables, que el representante chileno rechazó. (O: 323)

... peruánská vláda nebyla jistá svým vítězstvím a tvrdě vyjednávala, snažíc se získat příznivé podmínky, které chilský zástupce odmítl. (P: 23)

V ostatních případech jsem užila substantiva, indikativu přítomného času a perfekta.

Los Estados Unidos replicaron fomentando los sentimientos autonomistas preexistentes en Panamá y promoviendo su separación de Colombia. (O: 317)

Spojené státy odpověděly podněcováním autonomních snah v Panamě a způsobily odtržení této země od Kolumbie. (P: 16)

Ahora bien, al hacer esta constatación no estamos defendiendo la tesis de que el conflicto fuese producto directo del imperialismo inglés. (O: 313)

Tím ovšem nehájíme názor, že by tento konflikt byl přímým výsledkem anglického imperialismu. (P: 10)

... preponderancia estadounidense fue más tardía y disimulada, creando inclusive una apariencia de relativa autonomía. (O: 316)

... severoamerická převaha projevila později a nebyla tak nápadná - dokonce vytvářela až dojem relativní samostatnosti. (P: 14)

En América Central, la frontera entre México y Guatemala fue fijada en 1882, confirmándose la soberanía mexicana sobre Chiapas. (O: 312)

Ve Střední Americe byla hranice mezi Mexikem a Guatemalou stanovena v roce 1882, a tím se potvrdila mexická svrchovanost nad provincií Chiapas. (P: 10)

3.5 PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA LEXIKÁLNÍ ROVINĚ

3.5.1 TERMINOLOGIE

Z pohledu slovní zásoby tvoří termíny specifickou vrstvu lexikálních jednotek. Slouží zejména k neexpresivnímu pojmenování reality, jsou konstitutivními prvky odborného stylu a tvoří stálou stylovou hodnotu komunikátu. Užití termíny souvisí jak s volbou tématu, tak i s autorským záměrem a celkovou profilací vysílatele.

„terra incognita“ – ponecháno

... Chile, Uruguay, Paraguay y la República Argentina... están prosperando como nuestros territorios del oeste, digo, pero son casi terra incognita para nosotros, y, por ende los beneficios de esa prosperidad están yendo a parar exclusivamente a las tres naciones comerciales de Europa – Inglaterra, Francia y Alemania.>> (O: 315)

... Chile, Uruguay, Paraguay a Argentinská republika prosperují stejně jako severoamerická západní území, ale pro Spojené státy jsou skoro terra incognita a tudíž zisk z tohoto úspěchu končí v rukou výlučně tří evropských mocností – Anglie, Francie a Německa.“ (P: 13)

Pro ponechání latinského pojmu v originále jsem se rozhodla na základě anticipace čtenářského zkušenostního komplexu. Další motivací pro mne bylo to, že je výraz součástí citátu, který jsem chtěla funkčně převést, se snahou o co nejmenší míru nivelizace. Oproti originálu jsem přeformulovala apoziopézi, neboť jsem si nebyla jista adekvátním převedením autorského záměru.

„los seringueiros“ – seringueirové

Después de varios enfrentamientos entre los seringueiros brasileños y tropas bolivianas, Acre fue ocupado por fuerzas militares brasileñas. (O: 322)

Po několika střetnutí brazilských seringueirů s bolivijskými jednotkami bylo Acre okupováno brazilskými vojenskými jednotkami. (P: 22)

Tohoto gramatického kalku jsem užila v zájmu obohacení české slovní zásoby. Svě překladatelské rozhodnutí bych chtěla podpořit tím, že sémantika pojmu vyplývá z kontextu a také skutečností, že se cílový recipient může s tímto pojmem setkat i v českém odborném textu, pro českého recipienta jsem tvar ponechala kurzívou.¹⁰

3.5.2 POLYSÉMANTICKÁ SLOVA

Mnohovýznamovost není charakteristickým rysem analyzovaného originálu, na dvou příkladech bych však ráda doložila variantnost překladu. Při mém rozhodování mi nejvíce pomohly dva faktory. Zaprvé navnímaný kontext, zadruhé pak možnost konzultovat konkrétní problém s rodilým mluvčím, který má filologické vzdělání a zkušenosti v oboru translatologie.

„negligencia benigna“ – lehká zanedbanost

La <<negligencia benigna>> con respecto a América del Sur hizo que surgiese una apariencia de relativa autonomía en las relaciones internacionales de aquel subsistema sudamericano... (O: 321)

Tato „lehká zanedbanost“ Jižní Ameriky vyvolala zdání relativní autonomie tohoto pod systému v mezinárodních vztazích. (P: 21)

V případě volby mezi koheponymy mírný a lehký jsem jako adekvátnější pro španělský výraz benigno zvolila adjektivum lehký na základě kontextové zapojenosti.

„destino manifiesto“ - jasný osud

La perspectiva de superioridad racial y del <<destino manifiesto>> de supremacía estadounidense sobre el resto del continente era un factor determinante en la elaboración de las políticas referentes a la región. (O: 319)

¹⁰ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: NLN, 2011. s. 271

Perspektiva rasové nadřazenosti a „jasný osud“ severoamerické nadvlády nad zbytkem kontinentu byly určujícím faktorem při utváření politiky daného regionu. (P: 18)

Při prvním překladu jsem se nechala zlákat tzv. falsos amigos a výraz destino jsem přeložila jako místo s evokací na destinaci. Při konečné redakci překladu a po konzultaci s rodilým mluvčím jsem se raději rozhodla pro finální verzi – jasný osud.

3.5.3 MODULACE

Metaforické vyjadřování je z kontrastivního hlediska příznačnější pro odborné diskurzy španělské. Původní sdělení se vyznačuje vysokou mírou intertextovosti, která souvisí s návazností textu na předchozí odborné komunikáty. V originálu můžeme nalézt metaforu hned v úvodu, kdy autor parafrázuje severoamerického ministra zahraničí. Při převodu do češtiny jsem vycházela z odlišné jazykové situace.

Incluso Cuba mantuvo formalmente su independencia, a pesar de las previsiones de John Quincy Adams – en 1823 – de que algún día la isla caería en el regazo estadounidense como una manzana dura. (O: 311)

Dokonce i Kuba si formálně zachovala svou nezávislost, navzdory předpovědím tehdejšího severoamerického ministra zahraničí Johna Quincyho Adamse, který v roce 1823 předvídal, že jednoho dne ostrov spadne Američanům do klína jako zralá hruška. (P: 8)

Prostředek modulace odráží mimojazykové a kulturně-sociální odlišnosti, užila jsem ho proto při rozdílném vyjádření negativní skutečnosti pozitivním způsobem. Původem rozdílné motivace je odlišný postoj mluvčích v obou jazycích.

... nuevos litigios, que no amainaron hasta la firma de los <<Pactos de Mayo>>, en 1902. (O: 312) / ... nové spory, které se utišily až podpisem Květnových smluv (Pactos de Mayo) v roce 1902. (P: 9)

En Brasil – que no abolió la esclavitud hasta 1888 y que el año siguiente pasó de ser una monarquía a un régimen republicano ... (O: 321) / V Brazílii, která zrušila otroctví až v roce 1888 a následujícího roku se z císařství stala republikou ... (P: 21)

S ohledem na český úzus a s přihlédnutím k ekvivalentním odborným textům jsem se například v těchto případech rozhodla španělský plurál nahradit singulárem.

políticas económicas (O: 320)/ *ekonomickou politikou* (P: 20)

capitales ingleses (O: 321)/ *anglický kapitál* (P: 21)

Při záměně španělského singuláru za český plurál jsem vycházela z autorem později popsaného kontextu.

... intervención de Estados Unidos en el resto del continente adquirió un sentido más genuinamente imperialista ... (O: 311) / *... zásahy Spojených států do ostatních zemí kontinentu nabývaly imperialističtějšího významu ...* (P: 8)

3.5.4 VYNECHÁNÍ

Vzhledem k odborné povaze textu a historickému popisu děje jsem se snažila tuto překladatelskou strategii co nejvíce omezit. K vynechání jsem se proto rozhodla jen v plánu lexikálním a to v těchto případech.

... se le acusó de una pretendida alineación con la Unión Soviética y de ser agente de la expansión del comunismo en el hemisferio. (O: 320)

... bylo především Mexiko obviňováno z údajného příklonu k Sovětskému svazu a z šíření komunismu na západní polokouli. (P: 20)

Oproti španělskému originálu zde došlo k mírné nivelizaci. Pro vyjádření absolutní jistoty jsem však v češtině nenašla vhodný ekvivalent, kterým bych mohla španělský výraz substituovat.

K následujícímu vynechání jsem dospěla poté, když jsem v žádné z odborných publikací nenašla informaci, na které instituci měl výbor záviset. Zároveň se však domnívám, že k ochuzení cílového recipienta nedošlo.

... creación de una oficina de comercio estadounidense para las república americanas, dependiente directamente del departamento de Estado ... (O: 315) / *... vytvoření Mezinárodního výboru amerických republik ...* (P: 13)

Kondenzovaného vyjádření s užitím nominalizace jsem užíla za účelem formální a obsahové ekonomičnosti.

... posteriormente fue la primera persona en ocupar el cargo de director de la oficina comercial para las repúblicas americana ... (O: 314)

... první ředitel obchodní kanceláře pro americké republiky (Mezinárodní výbor amerických republik) ... (P: 12)

3.6 PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY NA STYLISTICKÉ ROVINĚ

3.6.1 KOHEZE

Rozvité španělské hypotaktické souvětí jsem rozdělila na tři kratší celky. Motivací pro tento krok bylo zachování koheze. Dále jsem explicitně uvedla názvy zemí, které byly signatáři smlouvy z roku 1915. Demonstrativa jsem v tomto případě užíla pro dosažení koreference. Z hlediska českého úzu jsem se také rozhodla začít odstavec větou hlavní.

Para disipar la tensión reinante en la región, los tres países, recogiendo una propuesta que Río Branco formuló sin éxito en 1907 y 1909, firmaron el 25 de mayo de 1915 un <<Tratado para Facilitar la Solución Pacífica de Controversias Internacionales>>, más conocido como <<Tratado del ABC>>, que tenía por finalidad establecer mecanismos para revolver las diferenciys que pudiesen surgir entre ellos, por intermedio de una comisión permanente a la que se someterían las cuestiones que no se pudiesen resolver con negociaciones directas o arbitraje. (O: 322)

Argentina, Brazílie a Chile přijaly návrh ministra Ria Branca, předtím bezúspěšné formulovaný v letech 1907 a 1909, aby rozptýlily panující napětí v regionu. Tyto tři země podepsaly 25. května 1915 Smlouvu o ulehčení pacifického řešení mezinárodních sporů (Tratado para Facilitar la Solución Pacífica de Controversias Internacionales), známější jako smlouva států ABC (Tratado del ABC). Tato dohoda měla konečně ustanovit mechanismus pro řešení možných vzájemných sporů, prostřednictvím stále komise, jíž by byly předkládány otázky, které by nebylo možné vyřešit přímými jednáními či arbitráží. (P: 22)

K zajištění textové koherence jsem také do textu přidala několik konektorů.

La frontera de Argentina con Paraguay y con Brasil se determinó conforme a sendos laudos arbitrales de los presidentes estadounidenses Hayes, en 1878, y Cleveland, en 1895. (O: 312)

Argentinská hranice s Paraguayí a Brazílií byla stanovena v souladu s arbitrážním nařízením severoamerických prezidentů, nejdříve Hayesem (1878) a poté Cleverlandem (1895). (P: 9)

*... y se firmaron una serie de tratados de cooperación cultural y económica. (O: 312) /
Byla také podepsána řada smluv o kulturní a ekonomické spolupráci. (P: 10)*

3.6.2 CITACE

Z hlediska vertikálního členění odborného komunikátu tvoří citace další doplňující pásmo. Autor jimi v textu odkazuje na předchozí odborné diskurzy.

Tres fueron los objetivos principales que Río Branco buscó, mediante lo que Bradford Burns (1966) calificó de <<alianza no escrita>> con los Estados Unidos: la delimitación de las fronteras, el aumento del prestigio internacional y la afirmación del liderazgo brasileño en América del Sur. (O: 321-322)

Río Branco usiloval o tři hlavní cíle: vymezení hranic, nárůst mezinárodní prestiže a potvrzení vůdčí pozice Brazílie v Jižní Americe, které historik Bradford Burns nazval „nepřepsanou aliancí“ se Spojenými státy. (P: 21-22)

Žádná z uvedených prací, jejichž bibliografický soupis jsem uvedla na konci překladu, nebyla přeložena do češtiny. Uvedené citace a parafráze jsem proto přeložila sama. Na několika místech také původce sdělení použil výroky, které ze svého zkušenostního komplexu považuje za obecně známé. V případech, kdy jsem využila již existující český překlad, je v poznámce pod čarou přesně uveden zdroj.

... en el hemisferio occidental la adhesión de los Estados Unidos a la Doctrina Monroe puede obligar a los Estados Unidos, aunque sea con renuencia, en casos flagrantes de esa fechoría o impotencia, al ejercicio de un poder de policía internacional>>. (O: 317)

... na západní polokouli může věrnost USA Monroeově doktríně donutit Spojené státy, aby, ač nerady, ve flagrantních případech špatného počínání nebo neschopnosti, vykonávaly mezinárodní policejní moc.“¹¹ (P: 16)

3.6.3 HISTORICKÉ REALIE

Španělský název *Congreso de Panamá* se do češtiny překládá jako *panamská konference* (viz. 3.1.1 Autor). Text originálu jsem v tomto případě rozšířila ještě o datum konání, aby nedošlo k záměně s kongresem angosturským (1819). Ačkoliv jako cílového čtenáře překladu jsem si vytyčila vzdělaného příjemce, měla jsem na paměti, že je jinak kulturně historicky determinován než recipient originálu.

Los congresos americanos anteriores a la Conferencia de Washington, desde el Congreso de Panamá, convocado por Simon Bolívar, se reunieron siempre a iniciativa de los países hispanoamericanos ... (O: 315)

Předcházející americké kongresy, počínaje panamskou konferencí (Congreso de Panamá) svolanou Simonem Bolívařem v roce 1825, se vždy scházely z iniciativy hispanoamerických zemí. (P: 13)

Autorem užívaný pojem „*Lago Estadounidense*“ jsem přeložila jako „americké Středomoří“. Tento termín se užívá v české odborné literatuře a odkazuje na podobnost Karibské oblasti se Středomořím Starého světa.¹²

Si bien en el storno del <<Lago Estadounidense>> los Estados Unidos ejercían un dominio férreo ... (O: 321) / *Přestože v okolí „amerického Středomoří“ vytvářely Spojené státy železné dominium ...* (P: 20)

Ve dvou případech jsem se v českém odborném textu setkala s rozdílnou informací, než která je uvedena v originále. Po srovnání s dalšími odbornými prameny a konzultací s panem profesorem Opatrným jsem se rozhodla o převod dle originálu.

¹¹ KUNC, Jiří. Soukromé války o americký kontinent. In: *Listy: Dvouměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005 [cit. 2012-05-10]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=051&clanek=010511>

¹² KAŠPAR, O. *Dějiny Karibské oblasti*. Praha: NLN, 2002, s. 8

1. *En noviembre de 1903, el territorio pasó bajo la soberanía Brasilia a cambio de una indemnización de dos millones de libras, la construcción de un ferrocarril y dos pequeñas zonas...* (O: 322)

V listopadu 1903 připadlo území Brazílii, která odškodnila Bolívii dvěma miliony liber, vybudovala železnici a výměnou jí dala dvě malé zóny... (P: 22)

7. listopadu 1903 – smlouva z Petrópolis – Brazílie koupila Acre za dva a půl milionů liber a zavázala se, že mezi řekami Madeira a Mamoré vybuduje železniční trať, která by Bolívii otevřela přístup k Amazonce jako dopravní tepně. Po ztrátě přímoří v druhé tichomořské válce byla taková klauzule pro Bolívii dostatečně zajímavá.¹³

2. *... firmaron el 25 de mayo de 1915 un <<Tratado para Facilitar la Solución Pacífica de Controversias Internacionales>>, más conocido como <<Tratado del ABC>> ...* (O: 322)

Tyto tři země 25. května 1915 podepsaly Smlouvu o ulehčení pacifického řešení mezinárodních sporů (Tratado para Facilitar la Solución Pacífica de Controversias Internacionales), známější jako smlouva ABC států (Tratado del ABC). (P: 22)

Aby bylo odstraněno možné válečné či intervenční nebezpečí na jihu, podepsaly Argentina, Brazílie a Chile (ABC státy) 26. května 1915 smlouvu, kterou od roku 1910 připravoval ministr Rio Branco. Smlouva předpokládala mírové řešení možných sporů a upevnění vzájemných vztahů, zahajovala kontinentální politiku latinskoamerické solidarity.¹⁴

¹³ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: NLN, 2011. s. 271-2

¹⁴ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: NLN, 2011. s. 280

4 ZÁVĚR

Věřím, že ve své práci se mi podařilo přenést invariantní jádro originálu a vytvořit tak adekvátní překlad odborného neliterárního textu, který bude plnit pro cílového čtenáře stejnou funkci jako originál ve svém výchozím prostředí.

Mým záměrem bylo převést originál na všech textových rovinách. Snažila jsem se vyvarovat časté chyby začínajících překladatelů, kteří často originál převedou jen na jeho povrchové rovině, aniž by zkoumali archisémy zachycené v hloubkové struktuře. V několika případech jsem se také oproti originálu dopustila explicitace a nivelizace, motivací pro tyto změny mi vždy byla minimaxová teorie Jiřího Levého.

Mým cílem bylo nejen rozšíření zkušenostního komplexu recipienta, ale také obohacení cílové kultury. Při tvorbě svého překladu jsem se také snažila mít na paměti primární informativní a odborně sdělnou funkci komunikátu a spolu s autorským záměrem ji zachovat i v textu překladu.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ LITERATURA

VILLAFANE SANTOS L.C. *Los proyectos nacionales latinoamericanos: sus instrumentos y articulación, 1870 – 1930*. Paris 2008, s. 311 - 323

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

CHALUPA, J. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha: Lidové noviny, 1999.

KAŠPAR, O. *Dějiny Karibské oblasti*. Praha: NLN, 2002.

KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. Brno: NLN, 2000.

KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: NLN, 2011.

OPATRŇY, J. *Amerika v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1998.

PURVIS, Thomas L. *Encyklopedie dějin USA*. Praha: Ivo Železný, 2000.

ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: NLN, 207.

TINDALL, George B., SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: NLN, 2000.

VÍCHOVÁ, L. *Problematika vlastních jmen s důrazem na toponyma*. Praha, 2010. Seminární práce z předmětu Kontrastivní lingvistika IV – Stylistika. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

PŘEKLADATELSKÉ PRÁCE

KRÁLOVÁ, Jana. Textová koheze v překladatelských textech. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: FF UK, 1995, s. 220-223.

KUFNEROVÁ, Z. a kol. *Překládání a čeština*. H & H: Jinočany, 2003.

LEVÝ, J. *Umění překlada*. Praha: Ivo Železný, 1998.

POPOVIČ, A. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.

JAZYKOVÉ PŘÍRUČKY A SLOVNÍKY

BÁEZ SAN JOSÉ, V., DUBSKÝ J., KRÁLOVÁ J. *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus, 1999.

ČECHOVÁ, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008.

DUBSKÝ, J. *Capítulos de estilística funcional comparada*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství. 1988.

DUBSKÝ, J. a kol. *Velký španělsko-český slovník I. díl*. Praha: Academia, 1999.

DUBSKÝ, J. a kol. *Velký španělsko-český slovník II. díl*. Praha: Academia, 1999.

KRÁLOVÁ, J. *Vybrané kapitoly španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012.

Diccionario General Español-Checo: versión 5.0. Lingea s.r.o., 2008.

Španělsko-český velký slovník: verze 5.0. Lingea s.r.o., 2008.

Akademická pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

<http://es.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Portada>

<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/22826>

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>

<http://rae.es/rae.html>

<http://web.utk.edu/~mklein/alum1.html>

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=051&clanek=010511>

<http://www.slovník-synonym.cz/>

6 PŘÍLOHA - TEXT ORIGINÁLU